

AUDIERA PUBLICĂ A REZULTATELOR IMPLEMENTĂRII PROIECTELOR DIN DOMENIILE CERCETĂRII ȘI INOVĂRII – O ATRIBUȚIE FUNDAMENTALĂ A ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

CZU: 001.89(478)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.21.4-63.01>Dr. hab. în istorie, dr. hab. în studiul artelor și culturologie **Liliana CONDRATICOVA**

Secretar științific general al AȘM

E-mail: condraticova.asm@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8735-3364>

Academia de Științe a Moldovei

PUBLIC HEARING OF THE RESULTS ON THE IMPLEMENTATION OF PROJECTS IN THE FIELDS OF RESEARCH AND INNOVATION – A FUNDAMENTAL CREDIT OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF MOLDOVA

Summary. According to the stipulations of the Code on Science and Innovation of the Republic of Moldova and the Statute of the Academy of Sciences of Moldova, one of the main responsibilities of the Academy refers to the public hearing of the results of project implementation in the fields of research and innovation. The ASM was involved in assessing the scientific results and organizing the public hearings of the projects of different types, financed from the state budget, in the years 2019–2021. This article examines the key-terms applied in the public hearing of reports, the significance, objectives and mission, the algorithm of organization and the finality of the research project reporting process.

The process of organizing public hearings between years 2019–2021 is analyzed in stages, as well as the updated documents as a result of the proposals for improvement from project managers, organizations in the fields of research and innovation, ANCD, ASM, as follows: the Instruction on public hearing of the results of the projects implementation in the fields of research and innovation, the structure of the report, the reporting model, the Expert Assessment Form, the structure of the advisory opinion. The public hearings of scientific reports on project implementation provide the society, business and education environment the opportunity to be informed about research teams, scientific projects and results in a given period of activity, ensuring the transparency of a crucial area for the sustainable development of society. The research and innovation projects are intended to be focused on integrating the scientific and innovation results of the Republic of Moldova into the European Research Area.

Keywords: public hearings, projects, research, science, innovation, reform, financing, Code.

Rezumat. Conform prevederilor Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova și ale Statutului Academiei de Științe a Moldovei, una dintre atribuțiile principale ale Academiei se referă la audierea publică a rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării. AȘM a fost antrenată în evaluarea rezultatelor științifice și organizarea audierilor publice a proiectelor de diferit tip, finanțate de la bugetul de stat, în anii 2019–2021. În articolul de față sunt examinați termenii-cheie cu care se operează în procesul de audiere publică a rapoartelor, importanța, obiectivele și misiunea, algoritmul de organizare și finalitatea procesului de raportare a proiectelor de cercetare. Se analizează pe etape procesul de organizare a audierilor publice în perioada 2019–2021, precum și documentele actualizate ca urmare a propunerilor de îmbunătățire venite din partea directorilor de proiecte, organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, a ANCD, AȘM, după cum urmează: Instrucțiunea de audiere publică a rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării, structura raportului, modelul de raportare, Formularul de evaluare a expertului, structura avizului consultativ. Audierile publice ale rapoartelor științifice privind implementarea proiectelor oferă societății, mediului de afaceri și celui educațional oportunitatea de a fi informați despre echipele de cercetători, proiectele științifice și rezultatele obținute într-o anumită perioadă de activitate, asigurând transparența unui domeniu decisiv pentru dezvoltarea durabilă a societății. Proiectele de cercetare și inovare se pretează a fi orientate spre integrarea rezultatelor științifice și inovaționale din Republica Moldova în Spațiul European de Cercetare.

Cuvinte-cheie: audieri publice, proiecte, cercetare, știință, inovare, reformă, finanțare, Cod.

INTRODUCERE

Comunitatea academică din Republica Moldova este antrenată în ultimii trei ani (2019–2021) în audierea publică a rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării finanțate de la bugetul de stat. Aparent, este o perioadă relativ scurtă pentru a opera cu anumite concluzii și învățăminte. Pe de altă parte, este suficientă pentru a identifica problemele și a ține cont de obiecțiile în vederea îmbunătățirii documentației adiacente expuse în cadrul a 16 etape de audieri publice: câte șase procese de raportare desfășurate în 2019–2020 și patru audieri publice în 2021. Dat fiind faptul că în procesul audierilor publice ale rapoartelor științifice sunt implicați mai mulți actanți, de la raportori la experți și agenții de finanțare, iar dezbaterile cu referire la însemnătatea, utilitatea și termenii de realizare ale audierilor rezultatelor implementării proiectelor sunt purtate la diferite nivele, considerăm oportună prezentarea unei viziuni de ansamblu asupra acestei atribuții importante a Academiei de Științe a Moldovei, cu explicările, constatările și propunerile de rigoare. În această ordine de idei, ne propunem să reflectăm prin câțiva termeni-cheie ideea esențială a procesului dat, realizând și o retrospectivă a desfășurării de către AȘM în anii 2019–2021 a audierilor publice a rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării finanțate de la bugetul de stat.

CONTEXTUL DESFĂȘURĂRII AUDIERILOR PUBLICE ȘI CADRUL LEGISLATIV

În anul 2018, comunitatea științifică din Republica Moldova a intrat într-o îndelungată perioadă de reformare, consecințele distructive ale căreia sunt din păcate resimțite atât de Academia de Științe a Moldovei, cât și de către organizațiile din domeniile cercetării și inovării. Activitatea organizațiilor din domeniile cercetării și inovării s-a axat pe îndeplinirea prevederilor Legii nr. 190 din 21.09.2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative; a Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr. 259 din 15.07.2004 (republicat); Hotărârii Guvernului nr. 50 din 16.01.2018 privind transferul organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării din cadrul AȘM în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (din august 2021 denumit Ministerul Educației și Cercetării); Hotărârii Guvernului nr. 196 din 28.02.2018 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Cercetare și Dezvoltare (ANCD) – instituție responsabilă de implementarea politicii statului și administrarea bugetului aprobat pentru finanțarea proiectelor. Reamintim că Codul cu

privire la știință și inovare al Republicii Moldova, Legea nr. 259, a fost aprobat la 15.07.2004 și publicat la 30.07.2004 în „Monitorul Oficial”, nr. 125-129. Codul a fost modificat prin Legea Parlamentului nr. 271 din 23.11.2018 (publicat la 30.11.2018 în „Monitorul Oficial” nr. 441-447) [1].

În așa fel, în Codul cu privire la știință și inovare nr. 259 din 15.07.2004 (republicat) și în Statutul AȘM, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Academiei de Științe a Moldovei nr. 1/2 din 24.01.2019 (cu modificările ulterioare), își face apariția noțiunea de „audieri publice”.

CE SUNT AUDIERILE PUBLICE?

În linii generale, audierile publice reprezintă o procedură transparentă de prezentare publică a rezultatelor obținute pe durata perioadei de activitate a unui grup de cercetători (de regulă, 1-2 sau 4 ani). Audierile publice sunt un autentic instrument de valorificare și apreciere a rezultatelor științifice, de identificare a problemelor în domeniile cercetării și inovării și a soluțiilor de rezolvare. La ședințele de raportare sunt invitați directorii de proiecte, directorii organizațiilor din domeniile cercetării și inovării în cadrul cărora se desfășoară proiectele, șefii de laboratoare, cercetătorii științifici, reprezentanții ai ANCD și ai ministerului fondator al institutelor și universităților. Pentru o participare mai largă a comunității științifice la audierea rapoartelor privind implementarea rezultatelor proiectelor, ședințele sunt transmise on-line de către Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale (IDSI). De asemenea, în conformitate cu art. 59 al Hotărârii Guvernului nr. 382/2019, luând în considerare transparența în acest domeniu, pe paginile web ale beneficiarului sunt publicate rapoartele anuale și cel final privind executarea proiectelor de cercetare și inovare, iar pe paginile ANCD și AȘM se publică rezumatul și avizul consultativ al Secției de științe. Rezultatele obținute în urma realizării proiectelor finanțate de la bugetul de stat sunt publicate în Acces Deschis.

MISIUNEA AUDIERILOR PUBLICE

Scopul audierilor publice ale rapoartelor științifice privind implementarea rezultatelor proiectelor constă în prezentarea și informarea societății, precum și a autorităților, cu referire la activitatea științifică a grupurilor de cercetare, rezultatele obținute, noutatea și originalitatea cercetărilor, internaționalizarea științei, colaborările la nivel național și internațional, implicarea tinerilor în cercetare, potențialul științific uman, infrastructura și finanțarea, precum și identificarea impedimentelor și trasarea perspectivelor pe viitor,

necesitatea continuării cercetărilor inițiate. În acest sens, organizarea audierilor publice este parte iminentă a atribuțiilor AȘM, stipulate expres în articolul 67, pct. (4), lit. d) al Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr. 259 din 15.07.2004 (republicat) și pct. 7, subp. 20 al Statutului AȘM, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a AȘM nr. 1/2 din 24.01.2019 (cu completările ulterioare).

Examinând Metodologia de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 382/2019), atestăm mai multe lacune care necesită remediere, unele dintre ele fiind deja luate în considerare [2, pp. 27-32]. Astfel, în conformitate cu modificările anexelor nr. 1 și nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr. 382/2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării, operate prin Hotărârea Guvernului nr. 267 din 20.10.2021 („Monitorul Oficial”, nr. 256-260/520 din 22.10.2021) [3], au fost completate art. 57 și 58 cu referire la rapoartele anuale și finale, precum și organizarea audierilor publice, fiind specificat că rezultatele științifice sunt evaluate de Secțiile de științe ale AȘM, iar corectitudinea utilizării resurselor financiare ține de atribuția ANCD.

În contextul dat, rapoartele științifice (anuale și cel final) recepționate de ANCD, sunt transmise spre expertizare și audieri publice Academiei de Științe, care după organizarea acestora elaborează și transmite către ANCD avizul consultativ al Secției de științe a AȘM conform domeniilor de competență. Precizăm că în cazul rapoartelor finale termenul de prezentare este 15 februarie, iar pentru rapoartele științifice anuale termenul de prezentare este corelat de comun acord de ANCD și AȘM.

Procesul de raportare a implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării se efectuează cu scopul de a monitoriza realizarea proiectelor din domeniile cercetării și inovării și de audiere a rezultatelor obținute, iar structura avizului consultativ este coroborată cu structura raportului științific, modelul de raportare și Fișa de evaluare a expertului. Aceste documente se perfecționează continuu, se actualizează după caz și se ajustează la diferite tipuri de proiecte ce sunt audiate în ședințele Secțiilor de științe ale AȘM.

ORGANIZAREA AUDIERILOR PUBLICE

După cum am menționat, în conformitate cu articolul 67, pct. (4), lit. d) al Codului cu privire la știință și inovare și pct. 15, subp. 4 al Statutului AȘM, printre atribuțiile Secțiilor de științe ale AȘM un loc aparte revine organizării, la „solicitarea organelor centrale de specialitate ale statului, cu participarea părți-

lor interesate, a audierilor publice ale rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare în domeniul de competență, inclusiv al celor finanțate din bugetul de stat”. Prerogativa de a veni cu solicitarea de organizare a audierilor publice a rezultatelor științifice obținute în cadrul proiectelor de cercetare revine ANCD în calitate de instituție ce gestionează fondurile bugetare și MECC (MEC), în calitate de actual fondator al organizațiilor din domeniile cercetării și inovării.

În conformitate cu art. 57 al Hotărârii de Guvern nr. 382 din 01.08.2019 („Monitorul Oficial”, nr. 256-259 din 16.08.2019,) cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării, „Rapoartele anuale și finale se audiază public la Consiliul științific al organizației beneficiare. Rapoartele anuale se prezintă ANCD cel târziu în luna decembrie a anului de executare și se audiază în ședința Consiliului ANCD, cu participarea obligatorie a autorității publice responsabile de elaborarea de politici și a reprezentanților fondatorilor beneficiarilor” [4].

Audierile publice ale rezultatelor proiectelor științifice de cercetare se desfășoară în conformitate cu Instrucțiunea cu privire la audierea publică a rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare, o primă variantă a căreia a fost aprobată în anul 2019 de ANCD în coordonare cu AȘM. În temeiul art. 56 al Hotărârii Guvernului nr. 382/2019, ANCD, în coordonare cu AȘM și autoritatea publică responsabilă de elaborarea de politici în domeniile cercetării și inovării, elaborează și publică pe pagina web formularul-tip al Rapoartelor anuale și finale privind realizarea proiectelor din domeniile cercetării și inovării.

Experții (care vor păstra confidențialitatea) desemnați de conducerea Secției de științe a AȘM examinează rapoartele și completează Formularul de evaluare în conformitate cu criteriile stabilite. Avizul expertului integrează afirmații și concluzii profesionale, obiective, imparțiale, argumentate. Experții se vor expune exclusiv asupra excelenței științifice a proiectului, precum și a corelării rezultatelor științifice obținute cu obiectivele stabilite, menționând punctele tari și punctele slabe în Fișa expertului, ale cărei indicatori sunt corelați cu modelul de raportare și structura raportului, document perfectat de către AȘM și ANCD.

Constatăm că pentru organizarea eficientă a audierilor publice a fost necesară elaborarea unui set amplu de documente normative, a formularului-tip al raportului științific, a modelului de raportare, expertizarea confidențială, discutarea în ședințele Secțiilor de științe a rezultatelor obținute, identificarea problemelor și propunerilor de îmbunătățire a proiectului în derulare. Optând pentru evitarea birocratizării, AȘM

și ANCD perfectează documentele în corespundere cu indicatorii de raportare, indispensabili elaborării Raportului asupra stării științei, altor documente și date statistice.

CE URMEAZĂ DUPĂ ȘEDINȚA DE AUDIERI PUBLICE?

În baza audierilor publice ale rapoartelor științifice, Academia de Științe a Moldovei se expune asupra calității cercetărilor efectuate de întreaga comunitate științifică și are misiunea de a elabora raportul anual asupra stării științei, care reflectă politicile elaborate și modul de implementare a acestora la nivel național (a se vedea articolul 67, pct. (4), lit. e) al Codului cu privire la știință și inovare). Beneficiari ai rezultatelor acestui raport sunt Guvernul, Parlamentul, organizațiile din domeniile cercetării și dezvoltării, agențiile, societatea civilă ș.a. Raportul asupra stării științei este prezentat de către AȘM anual, până la 15 mai, Guvernului și Ministerului Educației și Cercetării (art. 4 Hotărârea de Guvern nr. 381/2019) [5], rezultatele audierilor fiind concentrate într-un compartiment substanțial cu accentuarea celor mai relevante elaborări obținute de echipele de cercetători. În mod prioritar, putem afirma că audierile publice reprezintă partea principală a Raportului anual asupra stării științei, oferind date relevante și informații importante privind calitatea cercetărilor, impactul și implementarea rezultatelor, utilizarea rezultatelor cercetărilor în sectorul real, potențialul științific și pregătirea cadrelor, finanțarea și infrastructura de cercetare, integrarea în spațiul european de cercetare [6], nivelul de internaționalizare a cercetărilor autorilor din Republica Moldova, publicarea în reviste SCOPUS/WoS și contribuția Republicii Moldova la fluxul informațional global, aprecierea cercetătorilor din Republica Moldova la nivel național și internațional etc.

Implementarea prevederilor Acordului dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană privind participarea Republicii Moldova la Programul-cadru al Uniunii Europene pentru cercetare și inovare Orizont 2020 (2014–2020) a oferit oportunități importante pentru internaționalizarea științei, fiind acumulată experiența de gestionare a fondurilor extrabugetare, din afara țării. În pofida faptului că infrastructura de cercetare a instituțiilor din Republica Moldova este modestă [7, pp. 20-26], trebuie să recunoaștem că, conjugate cu eforturile și cercetările efectuate în străinătate pornind de la colaborările anterioare cu centre similare din țările europene, în anii 2019–2021 au fost obținute rezultate bune în cadrul proiectelor de cercetare, cu o rezonanță și vizibilitate accentuată.

Totodată, în conformitate cu art. 58 al Hotărârii Guvernului nr. 382/2019, avizele consultative asupra proiectelor științifice, perfectate de Birourile Secțiilor de științe ale AȘM pe domeniile sale de competență în baza audierilor rapoartelor științifice, sunt transmise către ANCD, care ia decizia privind finanțarea proiectului pentru următorul an de realizare și semnarea contractului corespunzător sau încetarea, după caz, a finanțării cercetărilor de la bugetul de stat.

Pot fi identificate astfel câteva aspecte puse nemijlocit în corespondență cu procesul de raportare și audiere publică a rezultatelor cercetărilor, și anume finanțarea proiectelor de către ANCD și elaborarea de către AȘM a Raportului anual asupra stării științei.

TIPURILE DE RAPOARTE AUDIATE

Pe durata celor trei ani, AȘM a organizat audierile publice ale rapoartelor proiectelor de cercetări fundamentale și aplicative, ale proiectelor din cadrul Programelor de Stat și ale proiectelor pentru tineri cercetători, proiectelor bi- și multilaterale, de inovare și transfer tehnologic, alte tipuri de proiecte specificate în legislație.

În conformitate cu prevederile Hotărârii de Guvern nr. 381/2019 din 01.08.2019 („Monitorul Oficial” din 16.08.2019, nr. 256-259) cu privire la aprobarea Programului Național în domeniile Cercetării și Inovării (PNCI) pentru anii 2020–2023 și ale Planului de acțiuni privind implementarea acestuia [1], AȘM organizează audierea publică a proiectelor finanțate de la bugetul de stat din cadrul Programelor de Stat, a proiectelor bi- și multilaterale, proiectelor de Inovare și transfer tehnologic, a tuturor tipurilor de proiecte din domeniile cercetării și inovării care corespund priorităților strategice stabilite în PNCI, aprobat de Guvern (precum și a ofertelor de soluții de cercetare-inovare privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19 etc.).

Din păcate, constatăm că în Metodologia de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării (Hotărârea Guvernului nr. 382/2019) [1], la etapa aprobării de Guvern, din lista proiectelor finanțate de la bugetul de stat au fost excluse proiectele pentru tinerii cercetători, lipsa acestora fiind resimțită pe termen mediu și lung de comunitatea academică, fiind și una dintre cauzele exodului tinerilor și dezinteresului acestora de a se consacra activităților din domeniul științei.

Amintim că în 2019 au fost audiate rezultatele a 15 proiecte din cadrul programelor pentru tineri cercetători, desfășurate în anii 2017–2018 [8]. În anul 2020 au fost audiate 34 de proiecte din cadrul programelor

pentru tineri cercetători desfășurate în anii 2018–2019, precum și cele care au avut o durată de un singur an, 2019 [9]. Numărul practic dublu al proiectelor în care au fost antrenați tinerii în perioada 2017–2019, precum și rezultatele cercetărilor obținute, sunt un argument important cu referire la necesitatea și rolul acestor proiecte pentru susținerea și încurajarea tinerilor care au ales să facă cercetare.

Pornind de la aceste raționamente și ca urmare a audierilor publice desfășurate de AȘM, în raportul asupra stării științei pentru anul 2019 s-a atenționat asupra excluderii proiectelor pentru tineri cercetători și iminența revenirii la această practică. De menționat că prin Hotărârea Guvernului nr. 267 din 20.10.2021 („Monitorul Oficial” nr. 256-260/520 din 22.10.2021) pentru modificarea anexelor nr. 1 și nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr. 382/2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării (cu avizarea pozitivă și susținerea de către ANCD, AȘM, instituții de cercetare), lista proiectelor finanțate de la bugetul de stat a fost extinsă cu următoarele tipuri: proiecte de inovare, vouchere inovatoare, proiecte pentru tinerii cercetători, proiecte pe probleme de interes stringent, proiecte pe domeniile specializării inteligente, proiecte pentru dezvoltarea infrastructurii din domeniile cercetării și inovării [10]. Rezultatele acestor proiecte vor fi, de asemenea, audiate public de către Secțiunile de științe ale AȘM, care se vor expune imparțial asupra rezultatelor științifice obținute de echipele de cercetare.

De asemenea, în opinia noastră, prin prevederile Hotărârii Guvernului nr. 382/2019 a fost discreditată însuși noțiunea de „Program de Stat” cu care se operează în Metodologia de finanțare a proiectelor. Or, Programe de Stat sunt „proiecte de cercetare științifică fundamentală și/sau aplicativă care au drept scop dobândirea de noi cunoștințe, formularea și verificarea a noi ipoteze și teorii într-un domeniu sau mai multe domenii ale științei, în corespundere cu prioritățile și direcțiile strategice aprobate de Guvern”. În realitate, de la 13 Programe de Stat (pentru anii 2017–2018) [11], menite să soluționeze probleme majore din domeniile prioritare de cercetare, încadrându-se perfect în noțiunea citată, ca urmare a organizării concursului de proiecte științifice pentru anii 2020–2023 s-a ajuns la 167 de „Programe de Stat”, în care deseori este antrenat un număr foarte redus de cercetători (până la 10 unități), având o finanțare insuficientă [12], fapt ce compromite noțiunea de „Program de Stat” și subminează așteptările societății cu privire la rezultatele scontate într-un autentic Program de cercetare. Asupra necesității inițierii concursului propunerilor de proiecte din cadrul Programului de Stat (2020–2023),

cu delimitarea programelor științifice de ordin general și ale celor din Programele de Stat, AȘM a atenționat încă în Raportul asupra stării științei din anul 2019. Din păcate însă propunerile comunității academice nu au fost luate în considerare.

ALGORITMUL DESFĂȘURĂRII AUDIERILOR PUBLICE

Odată ce au fost descrise lapidar noțiunile de bază cu care se operează în procesul audierilor publice, fiind sistematizate misiunea, obiectivele, finalitatea acestora, vom detalia algoritmul desfășurării audierilor publice în anii 2019–2021 pentru a depista carențele care au fost cu timpul înlăturate, procesul de raportare fiind permanent îmbunătățit și eficientizat.

În planul cercetării și inovării, anul 2019 a început cu mai multe carențe legate, în primul rând, de expirarea tuturor proiectelor de cercetări fundamentale și aplicative finanțate instituțional, care, din cauza lipsei concursului național de proiecte noi, au fost prelungite de către MECC în decembrie 2018 în limitele bugetare alocate conform legii bugetului de stat pentru anul 2019. Totodată, din motivul că Legea nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar a intrat în vigoare la 01.12.2018, iar Legea bugetului de stat pentru 2019 nr. 303/2018 – la 01.01.2019, s-au creat deficiențe substanțiale în finanțarea institutelor de cercetare, deficitul inițial fiind de 71 de milioane de lei.

De fapt, situația dată a fost cauzată de lipsa unui Program Național în domeniile cercetării și inovării, care urma să fie elaborat și aprobat încă pentru anii 2019–2022 și, respectiv, imposibilitatea de a organiza concursul național de proiecte noi. În întârziere au fost elaborate nu doar PNCI, dar și alte documente de politici precum Metodologia finanțării instituționale și Metodologia finanțării proiectelor. Iar Metodologia de evaluare a organizațiilor din domeniul cercetării și inovării, precum și Regulamentul respectiv sunt încă în proces de elaborare sau aprobare. De asemenea, în 2018 au expirat toate proiectele mici finanțate de la bugetul de stat conform Hotărârii Guvernului nr. 809/2015 cu privire la aprobarea Acordului de parteneriat dintre Guvern și Academia de Științe a Moldovei.

De menționat că AȘM s-a pronunțat întotdeauna hotărât cu referire la starea lucrurilor în domeniile cercetării și inovării, în special asupra următoarelor aspecte: procedura de implementare a reformelor în domeniul cercetării și inovării, elaborarea și aprobarea Regulamentului de evaluare a organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, evaluarea cercetătorilor și acreditarea organizațiilor conform unui criteriu

unic, de experți pe domenii; elaborarea și aprobarea Metodologiei finanțării instituționale; inițierea concursului propunerilor de proiecte din cadrul Programului de Stat (2020–2023), necesitatea delimitării programelor științifice cu finanțare instituțională și programelor de stat.

În anul 2019, în conformitate cu prevederile modificărilor la Codul cu privire la știință și inovare, Academia de Științe, în calitate de consultant strategic al Guvernului, a examinat rapoartele proiectelor de cercetări științifice. Audierile publice au fost organizate de către Secțiile de științe ale AȘM, în ale căror ședințe au fost evaluate rapoartele proiectelor de cercetări fundamentale și aplicative, ale proiectelor din cadrul Programelor de Stat și ale proiectelor pentru tineri cercetători, derulate în anii 2015–2018 și finalizate în 2018. În ansamblu, în anul 2019 AȘM a organizat procesul de raportare pentru șase tipuri de proiecte finanțate de la bugetul de stat și finalizate în 2018 [13].

Cele 242 de proiecte științifice de cercetări fundamentale și aplicative, audiate de AȘM în 2019, au fost realizate în cadrul a cinci direcții strategice ale activității din sfera științei și inovării pentru anii 2013–2020: I. Materiale, tehnologii și produse inovative – 70 de proiecte [14]; II. Sănătate și biomedicină – 63 de proiecte [15]; III. Biotehnologie – 44 de proiecte [16]; IV. Eficiența, energetica și valorificarea surselor regenerabile de energie – 3 proiecte [17]; V. Patrimoniul național și dezvoltarea societății – 62 de proiecte [18].

Per ansamblu, audierile publice au furnizat o serie de informații utile privind finanțarea științei și starea infrastructurii, potențialul științific existent, rezultate cuantificabile la nivel național și internațional etc. S-a constatat că dacă în anii 2018–2019 cercetătorii din Republica Moldova au fost concentrați în 242 de proiecte de cercetări fundamentale și aplicative, atunci în anul 2020, odată cu aprobarea PNCI pentru perioada 2020–2023, cercetătorii se regăsesc doar în 146 de Programe de Stat, pierderile de personal fiind substanțiale, de ordinul a câteva institute, fapt ce a avut consecințe devastatoare asupra dezvoltării școlii naționale în diferite domenii științifice. Starea catastrofală este confirmată mai ales după doi ani de la derularea acestor Programe de Stat, fiind înregistrate reduceri substanțiale de personal științific calificat, a unor direcții și școli veritabile care nu se regăsesc în domeniile cercetării și inovării din Republica Moldova (Raportul asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2020) [19].

O problemă majoră ține de finanțarea acestor proiecte din cadrul Programelor de Stat, dat fiind faptul

că la aprobarea listei proiectelor câștigate pentru perioada 2020–2023, de către ANCD a fost redusă cu 30% finanțarea din proiectele de cercetare. Acest fapt a cauzat pierderi de personal calificat, mai ales științific, încadrarea pe 0,25 sau 0,5 unitate a cercetătorilor, reducerea cheltuielilor prevăzute pentru procurări, dezvoltarea infrastructurii de cercetare, achiziții necesare pentru continuarea studiilor de laborator etc. Ca finalitate, această reducere a finanțării, cumulată cu plecarea specialiștilor din cercetare, nu avea cum să nu influențeze calitatea și ponderea cercetărilor efectuate de oamenii de știință din Republica Moldova.

De asemenea, la solicitarea ANCD, în anul 2019, AȘM a organizat audierile publice a șase proiecte de inovare și transfer tehnologic, derulate în anii 2017–2018 și a unui proiect de dezvoltare a infrastructurii de inovare, desfășurat în 2018 [20].

Cu referire la proiectele internaționale, în ședințele Secțiilor de științe ale AȘM au fost examinate rezultatele obținute în proiectul din cadrul programului de colaborare multilaterală „Water works 2014 JPI ERA – NET Cofund” [21], audiate rezultatele a celor șase inițiative comune de cercetare-dezvoltare ale Academiei de Științe a Moldovei și ale Centrului pentru Știință și Tehnologie din Ucraina (STCU) derulate în anii 2017–2019 [22], precum și a două proiecte din cadrul Programului BMBF Danube Regional Call pentru anii 2017–2019 [23].

În ansamblu, în anul 2019, în ședințele celor trei Secții de științe ale AȘM (Științe ale vieții, Științe exacte și ingineresti, Științe sociale, economice, umanistice și arte) au fost audiate 328 de proiecte (tabelul 1). Pentru prima dată, toate audierile publice ale rapoartelor proiectelor de cercetare au fost transmise on-line de către IDSI, fiind disponibile pentru toți utilizatorii [24].

Pentru eficientizarea desfășurării audierilor publice ale rezultatelor proiectelor științifice de cercetare pentru anii 2018 și 2019, ANCD a elaborat o Instrucțiune cu privire la audierea publică a rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare, care a fost aprobată de ANCD (Ordinul nr. 46 din 16.10.2018, modificată prin Ordinul nr. 20 din 12 martie 2019). De menționat că elaborarea Instrucțiunii în conformitate cu criteriile de evaluare a rapoartelor științifice privind implementarea proiectelor de cercetare a fost coordonată cu AȘM, instituție responsabilă de evaluarea calității cercetărilor [25].

Desfășurarea audierilor publice în anul 2019 a evidențiat mai multe aspecte, care au fost luate în considerare în procesul de organizare a procesului de raportare în următorii ani. Am constatat utilitatea raportării conform unui model unic (în baza Formularului elaborat de AȘM) privind activitatea științifică și

inovațională pentru toate organizațiile din domeniile cercetării și inovării, lucru ce ar ușura substanțial activitatea instituțiilor ce sistematizează datele statistice și informaționale. Totodată, aprobarea unui model unic va optimiza procedura și metodologia de raportare, audiere și evaluare, va exclude formalizarea și birocratizarea procesului, va permite elaborarea unui raport concret, exhaustiv, asupra situației științei din Republica Moldova. În plus, pentru eficientizarea organizării audierilor publice a devenit iminentă revizuirea Instrucțiunii cu privire la audierile publice (elaborate și aprobate de ANCD în coordonare cu AȘM), actualizarea ei și coroborarea cu noile cerințe regulamentare. Întrucât evaluarea calității cercetărilor este realizată de experți confidențiali, a devenit necesară inițierea unei baze de date a experților independenți în diferite domenii de științe (separat pentru fiecare Secție de științe a AȘM) în vederea examinării obiective, imparțiale a rezultatelor obținute în cadrul proiectelor de cercetare. Se resimte necesitatea identificării, de comun acord cu ANCD și ministerele fondatoare ale organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, a unor mecanisme eficiente de valorificare a impactului audierilor publice a rapoartelor pe proiectele de cercetare asupra procesului de cercetare și inovare, inclusiv asupra finanțării grupurilor de cercetători, în funcție de rezultatele audierilor publice intermediare ale proiectelor din cadrul Programului de Stat. Modalitatea desfășurării

raportării a pus în evidență importanța organizării audierilor publice ale rapoartelor științifice într-un format mult mai extins, cu participarea conducerii organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, a cercetătorilor, a reprezentanților ministerelor, agențiilor, societății civile, întreprinzătorilor interesați (în funcție de domeniile de cercetare), precum și transpunerea în practică a rezultatelor obținute de membrii AȘM și a comunității științifice din țară.

Concluzionând asupra procesului de audieri publice organizate de AȘM în 2019 și examinând detaliat procedura de audiere a rapoartelor științifice în anul de referință, a avantajelor și inconvenientelor, reliefăm o serie de probleme cu care s-a confruntat comunitatea academică din Republica Moldova: de la ignorarea de către stat a domeniilor cercetării și inovării ca prioritate națională pentru dezvoltarea societății, exodul cadrelor științifice calificate, insuficiența personalului științific calificat, vârsta medie înaintată în mediul de cercetare până la dezinteresul tinerilor de a-și construi o carieră în cercetare, având în vedere condițiile de activitate și de trai decente, finanțarea insuficientă, dar mai ales infrastructura moral învechită.

Următorul an de organizare a audierilor publice – 2020 – a fost complicat la capitolul raportarea implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării desfășurate și finalizate în 2019, per ansamblu AȘM

Tabelul 1

Audieri publice ale proiectelor științifice, situația pentru anul 2019 [13]

Tipul și numărul de proiecte	Secția științe ale vieții	Secția științe exacte și ingineresti	Secția științe sociale, economice, umanistice și arte
Instituționale – 274	135	76	63
Programe de stat – 13	6	–	7
Tineri cercetători – 15 (2017–2018)	10	4	1
De inovare și transfer tehnologic (2017–2018) – 6	4	2	–
De dezvoltare a infrastructurii de inovare (2018) – 1	–	–	1
De cercetare între AȘM și Ucraina (2017–2018) – 10	4	5	1
Inițiative comune de cercetare-dezvoltare STCU (2017–2019) – 6	2	4	–
Programul BMBF Danube Regional Call – 2	–	2	–
Water works 2014 JPI ERA - NET Cofund – 1	1	–	–
TOTAL – 328	162	93	73

organizând procesul de raportare pentru șase tipuri de proiecte [26]. În cadrul audierilor publice organizate de AȘM urmau să fie audiate proiectele prelungite de către MECC în limita surselor bugetare (etapa 2019). De asemenea, în anul 2020 au demarat proiectele de cercetare „Program de Stat” pentru anii 2020–2023. Conform Hotărârii Guvernului nr. 381/2019 cu privire la aprobarea Programului Național în domeniile Cercetării și Inovării și Hotărârii Guvernului 382/2019 cu privire la Metodologia de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării, ANCD a organizat concursul „Program de Stat” (2020–2023). De asemenea, au fost finalizate și proiecte de alt tip, ale căror rezultate științifice urmau să fie examinate de către AȘM, reflectate ulterior în raportul anual de activitate al AȘM pe anul 2019 [27, pp. 28-36].

În această ordine de idei precizăm că la finalizarea activităților preconizate pentru 2019, între 24 februarie și 2 martie 2020, la solicitarea MECC, Secțiile de științe ale AȘM au organizat audierile publice ale rezultatelor celor 237 de proiecte de cercetare instituțională prelungite de către MECC (etapa anului 2019) [28], după cum urmează: 60 de proiecte au fost audiate în Secția științe exacte și ingineresti [29], câte 59 de proiecte în domeniul agriculturii, biologie, mediu, domeniul științelor medicale, domeniul științelor sociale, economice, umanistice și arte au fost audiate în secțiile respective [30]. La audierile publice din această etapă a fost utilizată Instrucțiunea cu privire la audierea publică a rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare, aprobată în 2018–2019 de ANCD în coordonare cu AȘM.

În anul 2019, ANCD a finanțat din surse bugetare 71 de proiecte (tabelul 2). La solicitarea Agenției, au fost audiate proiectele științifice finanțate prin concurs, dintre care: 16 proiecte din cadrul Programelor de Stat (anii 2018–2019) [31]; 34 de proiecte pentru tineri cercetători, anii 2018–2019 și 2019 [32]; 11 proiecte bi- și multilaterale, dintre care șase inițiative comune de cercetare-dezvoltare AȘM și Ucraina/STCU (2018–2019) și cinci proiecte din cadrul concursului comun între Academia de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Cercetare din Italia (CNCI), pentru anii 2018–2019 [33].

Luând în calcul experiența organizării audierilor publice din anul 2019, pentru facilitarea procesului de raportare AȘM a convenit asupra unui model unic de prezentare a datelor și indicatorilor de către directorii de proiecte, fapt ce a permis concentrarea, sistematizarea și prelucrarea calitativă, obiectivă, a informației în ideea prezentării unui viziuni de ansamblu asupra dezvoltării științei, a domeniilor de cercetare, a problemelor identificate. De asemenea, pentru uniformizarea procesului de raportare, de comun acord cu ANCD a fost perfectat modelul de prezentare a raportului științific ce integra un raport narativ bine structurat, cu prezentarea indicatorilor ce reliefează activitățile din cadrul proiectului, scopul, obiectivele, finalitățile, potențialitatea de continuare a cercetărilor inițiate. Aceste modele și fișe de raportare au stat la baza expertizei confidențiale de către experții secțiilor de științe ale AȘM pentru perfectarea avizelor consultative asupra celor 71 de proiecte științifice finanțate de ANCD în limitele bugetului de stat.

Tabelul 2

Audieri publice ale proiectelor științifice, situația pentru anul 2020

Tipul și numărul de proiecte	Secția științe ale vieții	Secția științe exacte și ingineresti	Secția științe sociale, economice, umanistice și arte
Instituționale prelungite de MECC (etapa 2019) – 237	118	60	59
Program de stat – 16	10	3	3
Tineri cercetători – 34 (2018–2019, 2019)	13	14	7
Inovare și transfer tehnologic (2019) – 7; De dezvoltare a infrastructurii de inovare – 3	5	5	–
Proiecte comune de cercetare: AȘM și CNCI Italia (2018–2019) – 5	–	3	2
Inițiative comune de cercetare-dezvoltare STCU (2018–2019) – 6	1	4	1
TOTAL – 308	148	88	72

Tabelul 3

Audieri publice ale Programelor de Stat, conform PNCI (2020–2023), etapa anului 2020

Prioritatea strategică	Nr. de proiecte
I. Sănătate – expertizate de Secția științe ale vieții a AȘM, domeniul medicină	40
II. Agricultură durabilă, securitate alimentară și siguranța alimentelor – expertizate de Secția științe ale vieții a AȘM, domeniul agricultură, biologie și mediu	27 (pentru anul 2021 a fost sistată finanțarea unui proiect)
III. Mediu și schimbări climatice – expertizate de Secția științe ale vieții a AȘM, domeniul agricultură, biologie și mediu	26
IV. Provocări societale – expertizate de Secția științe sociale, economice, umanistice și arte a AȘM	45
V. Competitivitate economică și tehnologii inovative – expertizate de Secția științe exacte și ingineresti a AȘM	29
Total audiate în ședințele senatelor universitare/consiliilor științifice cu delegarea experților din partea Secțiilor de științe ale AȘM	167

Următoarea etapă a audierilor publice a avut loc la 31 iulie 2020, atunci când Secțiile de științe ale AȘM au organizat audierile publice ale proiectelor de inovare și transfer tehnologic finalizate în 2019. În ansamblu, au fost examinate zece proiecte de inovare și transfer tehnologic, precum și de dezvoltare a infrastructurii de inovare [34].

O etapă determinantă a audierilor publice a avut loc între 23 noiembrie și 2 decembrie 2020, atenția comunității academice fiind axată pe evaluarea rezultatelor obținute în primul an de cercetare conform priorităților strategice ale PNCI (tabelul 3). AȘM a organizat audierile publice ale rezultatelor obținute în cadrul Programelor de Stat (2020–2023), etapa anului 2020, desfășurate în temeiul Instrucțiunii privind raportarea anuală a implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării (aprobată de ANCD la 05.11.2020 prin ordinul nr. 99) [35]. Instrucțiunea actualizată și adaptată cerințelor față de proiecte de acest tip, a stabilit procedura de organizare și desfășurare a procesului de raportare a implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării.

Precizăm că în conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 381/2019, Programele de Stat au derulat conform celor cinci priorități, însumând 167 de proiecte, și anume: Prioritatea I Sănătate – 40 de proiecte, Prioritatea II Agricultură durabilă, securitate alimentară și siguranța alimentelor – 27 de proiecte, Prioritatea III Mediu și schimbări climatice – 26 de proiecte, Prioritatea IV Provocări societale – 45 de proiecte și Prioritatea V Competitivitate economică și tehnologii inovative – 29 de proiecte [36]. În perioada 23 noiembrie – 2 decembrie 2020, cele 167 de rapoarte din cadrul Programelor de Stat au fost audiate public la ședințele Consiliului științific/Senatul organizației beneficiare, cu participarea obligatorie a doi experți delegați de

Secțiile de științe ale AȘM (pe domeniile de competență) și a reprezentanților ministerului fondator (a se vedea art. 8 al Instrucțiunii). Academia de Științe a realizat un volum consistent de lucru, în condiții pandemice dificile, recepționând toate rapoartele pe suport de hârtie și în format electronic spre a le transmite în atenția experților evaluatori. În baza avizelor experților și avizelor consultative ale birourilor Secțiilor de științe au fost expuse o serie de observații, fiind sistată, din păcate, la solicitarea consiliului științific al organizației, finanțarea unui Program de Stat de la Institutul de Pedologie, Agrochimie și Protecție a Solului „N. Dimo”. Precizăm că toate rapoartele au fost perfectate conform modelului de raportare elaborat de AȘM de comun acord cu ANCD. AȘM a avizat rapoartele științifice anuale, care au fost transmise către ANCD.

Cumulând activitățile Academiei de Științe în 2020 cu referire la procesul de raportare și organizarea a audierilor publice, menționăm că în total, Secțiile de științe ale AȘM au audiat 237 de rapoarte ale proiectelor instituționale prelungite de MECC (etapa anului 2019); 71 de proiecte finanțate de către ANCD din bugetul de stat și 167 de rapoarte din cadrul concursului Program de Stat, etapa anului 2020, finanțate de la buget de ANCD, ceea ce reprezintă în total 475 de proiecte audiate.

De altfel, în condițiile pandemice cu care se confruntă societatea de aproape doi ani, din martie 2020, la organizarea procesului de raportare s-a ținut cont de recomandările Comisiei naționale extraordinare de sănătate publică din Republica Moldova, fiind explorate posibilitățile tehnice oferite de diverse programe (ZOOM, Microsoft Teams, Google Meet ș.a.), fapt ce a contribuit la buna desfășurare a audierilor publice, în conformitate cu rigorile impuse.

Indiscutabil, organizarea la nivel înalt a examinării calității științifice a rezultatelor obținute de cercetători în anul 2020, desfășurarea audierilor publice a rapoartelor de diferit tip, a pus o presiune deosebită asupra comunității academice, și așa marcată de pandemia COVID-19. Au fost expuse o serie de concluzii și recomandări de îmbunătățire a formularului de raportare, modelului de raportare și necesitatea elaborării unei fișe de evaluare a expertului, care ar ține cont de indicatorii menționați în raport, precum și în formularul de depunere a proiectelor științifice, în așa fel ca experții să obțină posibilitatea corelării scopului, obiectivelor, a rezultatelor scontate cu rezultatele realmente obținute de echipele de cercetători.

Complexitatea desfășurării audierilor publice în anul 2021 este indiscutabilă. Doi ani de organizare a audierilor publice a rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării au contribuit la sistematizarea unui algoritim eficient privind modelul și structura raportului științific în cadrul proiectelor de diferit tip; a mecanismului de expertizare confidențială, obiectivă, a rezultatelor obținute, proces realizat în baza Fișei expertului; desfășurarea ședințelor de raportare ș.a. aspecte, de care AȘM a ținut cont la organizarea audierilor publice în anul 2021, deloc ușor, pandemia COVID-19 destabilizând al doilea an consecutiv mai multe componente ale activității comunității științifice. Pe durata anului 2021 AȘM a organizat procesul de audiere publică a rezultatelor cercetării de patru ori, examinând mai multe tipuri de proiecte [37].

O primă testare a unor noi instrumente de desfășurare a audierilor publice a avut loc în februarie 2021. La 17 februarie 2021, Secțiile de științe au organizat audierile publice a celor 12 rapoarte ale proiectelor bi- și multilaterale, finalizate în 2020, dintre care patru au fost audiate în Secția științele vieții și opt – în Secția științe exacte și ingineresti, dintre acestea două proiecte făcând parte din cadrul programului ERA. Net și WaterWorks 2015. În ajutorul directorilor de proiecte a fost transmis un model actualizat de prezentare a rezultatelor obținute de echipa cercetătorilor, iar experții au obținut o Fișă de evaluare care a permis avizarea complexă a proiectelor bi- și multilaterale. Rezumatele rapoartelor, conform Instrucțiunii, precum și avizele consultative ale Secțiilor de științe, au fost publicate pe pagina web a Academiei de Științe a Moldovei [38].

De altfel, dinamica desfășurării proiectelor bi- și multilaterale derulate în Republica Moldova este elocventă, reducerea numărului de proiecte la fel fiind una din consecințele reformei în știință. În baza Acordurilor de colaborare tehnico-științifică se desfășurau concursuri bilaterale în parteneriat cu Consiliul

Național de Cercetare din Italia (CNCI), Fondul de Cercetări Fundamentale din Belarus, Centrul pentru Știință și Tehnologii din Ucraina (STCU), concursuri care prevedeau dezvoltarea și valorificarea relațiilor instituțiilor și organizațiilor naționale cu cele europene. Astfel, până la aprobarea PNCI au fost încheiate contracte de finanțare și au demarat activitățile în cadrul a 47 de proiecte bilaterale, dintre care 36 de proiecte aplicative și 11 proiecte fundamentale, atunci în 2021 constatăm că Secțiile de științe au organizat audierile publice a 12 rapoarte ale proiectelor bi- și multilaterale, finalizate în 2020, numărul cărora s-a redus practic în jumătate pentru anul 2021.

Revenind la audierile publice din 2021, menționăm că pentru prima dată, proiectele de inovare și transfer tehnologic finalizate în anul 2020, au fost examinate în ședința unei comisii mixte a AȘM și ANCD, cu implicarea experților pe compartimentul tehnologic și cel economic. În conformitate cu punctul 13 al Instrucțiunii privind raportarea finală a implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării (aprobata de ANCD prin ordinul nr. 105 din 7 decembrie 2020), proiectele de inovare și transfer tehnologic au fost audiate public la 19 februarie, în ședința Comisiei de audiere a rapoartelor finale privind implementarea proiectelor de transfer tehnologic, constituită prin Hotărârea Prezidiului AȘM nr. 10 din 2 februarie 2021 în cadrul Academiei de Științe a Moldovei, de comun cu Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare [39].

În componența comisiei au fost incluși câte doi experți pentru fiecare proiect examinat, precum și câte doi experți independenți care au avut angajamentul de a examina componenta economică a acestui tip de proiecte. De asemenea, a fost elaborat un model al Fișei de evaluare ce s-a distribuit experților pentru a eficientiza examinarea rapoartelor. În ședința comisiei din 19 februarie 2021 au fost audiate opt rapoarte ale proiectelor de inovare și transfer tehnologic: patru din domeniul tehnologiilor agricole și a produselor alimentare și patru din domeniul micro-radioelectronicii și tehnologiilor de prelucrare a materialelor. Ca urmare a dezbaterilor, toate rapoartele au fost apreciate cu calificativul „bine” și „foarte bine” [40].

Subliniem faptul că acest algoritim de apreciere a proiectelor de inovare și transfer tehnologic și-a demonstrat eficacitatea, în așa fel că Formularul de evaluare, în varianta adaptată, a fost utilizat în anul 2021 pentru examinarea altor tipuri de proiecte, iar comisia în noua sa componență va examina, în 2022, la solicitarea ANCD, rezultatele obținute în cadrul proiectelor de inovare și transfer tehnologic finalizate în anul 2021, cu păstrarea confidențialității experților antrenați în evaluarea rezultatelor obținute.

Ofertele de soluții de cercetare-inovare privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19 au oferit, pe durata unui an, posibilitate cercetătorilor care nu au fost încadrați în Programe de Stat pentru anii 2020–2023, de a realiza anumite studii, dar și de a fi remunerați, majoritatea dintre ei având unica sursă de finanțare anume salariul de cercetător științific care până în 2020 fusese finanțat prin proiecte de finanțare instituțională, fundamentale sau aplicative.

În perioada 16 septembrie – 5 octombrie 2021, în cadrul Secțiilor de științe ale AȘM, prin Hotărârea Prezidiului AȘM nr. 334 din 17 septembrie 2021 au fost organizate audierile publice ale rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării, obținute în cadrul ofertelor de soluții de cercetare-inovare privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19 [41]. Aceste proiecte au derulat pe durata unui singur an, de la 1 iulie 2020 până la 30 iunie 2021, „salvând”, într-o oarecare măsură, situația în domeniul cercetării prin oferirea unor minime posibilități pentru grupurile de cercetători neîncadrați în Programe de Stat pentru anii 2020–2023. Pentru eficientizarea procesului de raportare, a fost întocmit graficul audierilor publice în Secțiile de științe ale AȘM, actualizată Instrucțiunea de raportare, revăzute formularul tip de raportare și Formularul expertului, care au fost ajustate la cerințele și indicatorii acestui tip de proiecte.

Rapoartele științifice finale privind implementarea ofertei de soluții ale proiectelor de cercetare-inovare privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19 desfășurate în perioada 01.07.2020 – 30.06.2021 au fost transmise de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare pentru audieri publice finale în adresa Academiei de Științe a Moldovei [42]. În perioada 4–5 octombrie 2021, în ședințele Secțiilor de științe ale AȘM s-au desfășurat audierile publice ale rapoartelor pe proiectele de cercetare din oferta de soluții de cercetare-inovare privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19. La audieri publice au participat directorii de proiecte, directorii organizațiilor din domeniile cercetării și inovării în cadrul cărora s-au desfășurat proiectele, reprezentanți ai ANCD, ai societății civile, ai mediului de afaceri.

La 4 octombrie, în ședința Secției științe sociale, economice, umanistice și arte au fost audiate public zece rapoarte, încă două rapoarte au fost audiate în ședința Secției științe exacte și ingineresti. La 5 octombrie, în ședința Secției științe ale vieții, domeniul agricultură, biologie, mediu, au fost discutate două rapoarte. Pe compartimentul medicină au fost audiate

opt rapoarte. În total, au fost audiate 22 de proiecte, dintre care 9 proiecte la Prioritatea Sănătate, 2 proiecte – Prioritatea Agricultură durabilă, securitate alimentară și siguranța alimentelor, 10 proiecte – Prioritatea Provocări societale și un proiect la Prioritatea Competitivitate economică și tehnologii inovative. Rezumatele și avizele consultative au fost publicate pe site-ul AȘM, iar rapoartele integrale pot fi consultate pe site-urile organizațiilor din domeniile cercetării și inovării în cadrul cărora au derulat proiectele în perioada 1 iulie 2020–30 iunie 2021 [43]. Avizele consolidate ale Birourilor secțiilor de științe au fost transmise spre aprobare Consiliului ANCD.

În conformitate cu Hotărârea Prezidiului AȘM nr. 402 din 17 noiembrie 2021, a fost dat start audierilor publice ale Programelor de Stat în cel de-al doilea an de activitate (etapa anului 2021). A fost coroborat modelul de raportare pentru directorii de proiecte cu indicatorii principali, revăzute criteriile de raportare și actualizată Instrucțiunea ANCD privind desfășurarea audierilor, în funcție de tipul proiectului a fost prelucrat și completat Formularul de evaluare a expertului [44].

În perioada 29 noiembrie – 10 decembrie 2021, în ședințele comune ale Senatelor universităților/Consiliilor științifice și Adunărilor generale ale Secțiilor de științe ale AȘM, au avut loc audierile publice ale rapoartelor științifice anuale privind implementarea proiectelor din cadrul Programelor de Stat (etapa anului 2021), în conformitate cu Instrucțiunea ANCD privind raportarea implementării proiectelor din cadrul Programului de Stat în anul 2021, în care au fost operate mai multe modificări și precizări, luându-se în considerare experiența organizării procedurii de raportare în anii precedenți [45]. Audierile publice ale Programelor de Stat au avut loc conform graficului elaborat de Secțiile de științe în comun cu senatele universitare și consiliile științifice [46].

Per ansamblu, au fost audiate 166 de proiecte (tabelul 4): 40 la Prioritatea strategică Sănătate [47], câte 26 de proiecte la prioritatea Agricultură durabilă, securitatea alimentară și siguranța alimentelor și prioritatea Mediu și schimbări climatice [48]; 45 de proiecte la prioritatea Provocări societale [49] și 29 de proiecte la prioritatea Competitivitate economică și tehnologii inovative [50]. Amintim că din numărul inițial de 167 de proiecte „Program de Stat” aprobate pentru anii 2020–2023, au derulat în 2021 doar 166 de proiecte, pentru un Program de Stat fiind sistată finanțarea bugetară.

Și în anul 2021, în condițiile epidemiologice existente, ședințele comune ale senatelor universitare/consiliilor științifice și ale Adunărilor generale ale

Audieri publice ale Programelor de Stat, conform PNCI (2020–2023), etapa anului 2021

Prioritatea strategică	Nr. de proiecte
I. Sănătate – evaluate de Secția științe ale vieții a AȘM, domeniul medicină	40
II. Agricultură durabilă, securitate alimentară și siguranța alimentelor – evaluate de Secția științe ale vieții a AȘM, domeniul agricultură, biologie și mediu	26
III. Mediu și schimbări climatice – evaluate de Secția științe ale vieții a AȘM, domeniul agricultură, biologie și mediu	26
IV. Provocări societale – evaluate de Secția științe sociale, economice, umanistice și arte a AȘM	45
V. Competitivitate economică și tehnologii inovative – evaluate de Secția științe exacte și ingineresti a AȘM	29
Total audiate public în ședințele mixte ale senatelor universitare/consiliilor științifice și ale Secțiilor de științe ale AȘM	166

Secțiilor de științe ale AȘM s-au desfășurat exclusiv în format on-line. La audieri publice au fost invitați directorii de proiecte, directorii organizațiilor din domeniile cercetări și inovării în cadrul cărora de desfășoară proiectele, șefii de laboratoare științifice, cercetătorii științifici, reprezentanții ANCD și ai ministerului fondator. Audierile publice au fost transmise on-line de către IDSI și sunt în Acces Deschis, disponibile pe site-ul instituției respective.

Directorii de proiecte au perfectat Raportul științific conform structurii îmbunătățite, au prezentat activitatea în anul de referință în cadrul ședințelor comune potrivit modelului recomandat de AȘM. Conducerea Secțiilor de științe ale AȘM și secretarul științific al Secțiilor de științe au nominalizat experți pentru examinarea și avizarea rapoartelor științifice, cu păstrarea confidențialității și evitarea conflictelor de interes la examinarea rapoartelor științifice. În ședințele comune de raportare, conducerea secției a prezentat avizele imparțiale ale experților. În cadrul dezbaterilor asupra proiectelor, comunitatea științifică a avut oportunitatea de a adresa întrebări la tema de cercetare. După audierile publice, conducătorii de proiecte, în termen de trei zile, au avut posibilitatea de a completa rapoartele științifice (după caz) și a transmite în adresa Secțiilor de științe ale AȘM trei exemplare ale rapoartelor științifice (pe suport de hârtie), extrasul din procesul-verbal al Senatului universității/Consiliului științific, precum și versiunea electronică finală a raportului.

De menționat că toate rapoartele sunt plasate obligatoriu pe site-ul organizației din domeniile cercetării și inovării. Potrivit Instrucțiunii, Birourile Secțiilor de științe ale AȘM au examinat rapoartele perfectate conform cerințelor (versiunea finală) și au elaborat avizele Secțiilor de științe ale AȘM pe marginea rapoartelor anuale privind implementarea proiectelor din cadrul Programului de stat care au fost plasate pe site-ul AȘM,

la rubrica „Audieri publice”, împreună cu rezumatul raportului. După finalizarea procesului de raportare, AȘM a transmis către ANCD, pentru fiecare proiect separat, rezultatele audierilor publice.

CONCLUZII

Examinarea procesului complex de raportare și de organizare la nivel înalt a audierilor publice în perioada 2019–2021 ne conduce spre anumite concluzii definitorii. Pornind de la faptul că în conformitate cu art. 78 alin. (4) pct. d) din Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr. 259 din 15.07.2004 (republicat), Secțiile de științe ale AȘM organizează audierea publică a rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare în domeniul de competență, finanțate de la bugetul de stat, considerăm că atribuția AȘM cu referire la organizarea raportării anuale privind implementarea proiectelor și evaluarea calității cercetărilor efectuate, este una primordială în procesul de dezvoltare a cercetării și inovării în Republica Moldova în ideea progresului societății. Trei ani (2019–2021) de organizare a procesului de audieri publice au avut o importanță incontestabilă, contribuind la sistematizarea datelor, uniformizarea fișelor de raportare și a formularelor de evaluare, fapt ce a permis experților să examineze obiectiv și imparțial calitatea cercetărilor.

Fiecare etapă a audierilor publice a adus noi cunoștințe și experiențe pentru a se ajunge la un algoritm acceptat de toți actanții implicații în proces: organizațiile din domeniile cercetării și inovării, AȘM, ANCD, MECC/MEC, directorii de proiecte, cercetătorii, mediul de afaceri etc. În context, am identificat mai multe aspecte importante cu referire la procesul de organizare a audierilor publice de către AȘM (tabelul 5), împreună urmând a fi depășite dificultățile și eventualele probleme.

Tabelul 5

Avantajele și dezavantajele audierilor publice ale rezultatelor implementării proiectelor din domeniile cercetării și inovării

Avantaje	Dezavantaje
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Oferă oportunități pentru directorii de proiecte de a prezenta echipa și rezultatele obținute; ▪ Prezentarea rezultatelor după un model elaborat de AȘM în facilitarea reflectării unor indicatori și rezultate cuantificabile care vor sta la baza raportului asupra stării științei; ▪ Permite de a atenționa asupra problemelor de finanțare, organizatorice, de personal etc.; ▪ Oferă posibilitatea de a veni cu anumite recomandări și propuneri în domeniul de competență; ▪ Cuprinde un auditoriu extins de persoane interesate (în mod ideal); ▪ Confidențialitatea experților (cel puțin câte doi la fiecare proiect); Posibilitatea de a stabili anumite contacte și acorduri de parteneriat, consorțiu etc. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lipsa oportunității de a discuta problemele în profunzime; ▪ Timpul redus/limitat de prezentare a raportului, condiționat de agenda încărcată și necesitatea prezentării în cadrul ședințelor senatelor universitare/a consiliilor științifice a mai multor rapoarte; ▪ Gestionarea dificilă a procesului, legată de impedimente majore în identificarea experților în domeniu, evitarea eventualelor conflicte de interese; ▪ Neprezentarea în ședințele senatului/consiliului științific a specialiștilor în domeniu, a reprezentanților ministerelor, mediului de afaceri, conducerii organizațiilor; ▪ Încercări de a afla persoana expertului pentru a intimida în eventualitatea obținerii unui aviz favorabil, astfel fiind pusă la îndoială confidențialitatea expertului; ▪ Dezinteresul societății, mediului de afaceri în valorificarea pe termen mediu și lung a rezultatelor științifice obținute, optându-se pe rezultate imediat scontate.

Unul dintre indicatorii menționați de către AȘM în modelul de raportare în cadrul audierilor publice a proiectelor de cercetare se referă la impedimentele pe durata activității și propunerile de remediere. Timp de trei ani, în 14 etape, au fost audiate în total 1 011 proiecte (328 de proiecte în anul 2019, 475 de proiecte în anul 2020 și 208 proiecte în anul 2021). Directorii de proiecte, însoțiți de directorii organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, și-au expus opiniile cu referire la viitorul incert al științei din Republica Moldova, reducerea potențialului științific uman, finanțarea sub limită, infrastructura proastă etc., cadrul legislativ imperfect, lipsa sau aprobarea cu mare întârziere a unor documente (Metodologia de finanțare instituțională fusese aprobată abia în februarie 2020, iar Metodologia de evaluare a organizațiilor nu există nici la finele anului 2021).

Deși se afirma că reforma în domeniile cercetării și inovării în Republica Moldova a fost inițiată ca urmare a expertizei internaționale (Peer-review) făcută de experții europeni în anul 2016 [51], constatăm că reforma în știință a fost inițiată și implementată fără a se face o analiză SWOT a domeniilor de cercetare și inovare. Totodată, au fost neglijate mai multe prevederi de politici expuse public în iulie 2016 de experții Comisiei Europene în urma evaluării sistemului național de cercetare. În consecință, obiectivele Legii nr. 190/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative s-au axat pe „ajustarea cadrului instituțional de administrare a domeniilor cercetării și inovării, schimbarea rolului Academiei de Științe din Moldova și perfecționarea modului de distribuirea alocațiilor bugetare destinate finanțării domeniilor cercetării și inovării”.

Astăzi, după patru ani de la demararea acestei reforme cu consecințe nefaste, constatăm că în anul 2018 din subordinea AȘM au fost transferate către alt fondator (MECC) 19 institute de cercetare, iar rolul AȘM a fost redus substanțial. Deși oficial, conform Codului cu privire la știință și inovare nr. 259 din 2004 (republicat), Academia de Științe a Moldovei posedă calitatea de partener strategic al Guvernului, realitatea este diferită: Academia a fost lipsită de institute științifice de cercetare, de pârgii reale și eficiente pentru a monitoriza, evalua și a desfășura procesul complex de cercetare și inovare, AȘM fiind marginalizată în posibilitățile de a exercita atribuțiile de bază conform prevederilor Codului cu privire la știință și inovare și Statutului AȘM.

O problemă de importanță primordială ridicată odată cu aprobarea PNCI pentru anii 2020–2023 ține de finanțarea științei din Republica Moldova pe durata celor patru ani, luând în considerare dinamica și tradiția atestată în Republica Moldova de-a lungul celor trei decenii de independență. Ajunși la jumătatea perioadei desfășurate, etapele anilor 2020 și 2021, Programele de Stat fiind audiate public de către AȘM, ne punem mai multe semne de întrebare și, mai ales, de incertitudine privind următorul Program Național de Cercetare și Inovare, Strategia statului în domeniul cercetării și inovării, finanțarea proiectelor de cercetare, dar, în primul rând, finanțarea instituțională care a fost totalmente perturbată.

Orice domeniu, implicit știința, se dezvoltă cu suportul statului. Putem vorbi despre cercetarea din Republica Moldova, impactul cercetărilor, rezultatele cuantificabile la nivel național și internațional, precum

Domeniile cercetării și inovării în PIB, anii 2019–2022

	Anul 2019	Anul 2020	2021	2022
Estimat în CBTM	0,30 %	0,25 %	0,23 %	0,20 %
<i>De facto</i> , conform Raportului asupra stării științei	0,24 % sau 498,0 mil. lei	0,23 % sau 469,6 mil. lei		

și internaționalizarea științei, mobilitatea tinerilor, implicarea tinerilor în cercetare doar în condițiile existenței unei infrastructuri moderne de cercetare și nu a unui utilaj moral învechit și depășit. Problema fundamentală constă însă în existența unei finanțări adecvate. La inițierea reformei în domeniile cercetării și inovării (de altfel, eșuate), finanțarea științei din Republica Moldova era de 0,3 % din PIB, ceea ce constituie un minim absolut (tabelul 6).

Aprobarea cu întârziere (Hotărârea Guvernului nr. 53/2020) a Metodologiei de finanțare instituțională pentru asigurarea dezvoltării în continuare a științei prin alocarea mijloacelor bugetare organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării de către entitatea care deține calitatea de fondator, precum și lipsa Metodologiei de evaluare a organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării în vederea clasificării lor după performanță pentru asigurarea accesului diferențiat la surse de finanțare instituțională cauzează deficiențe majore în gestionarea fondurilor de la bugetul de stat pentru știință și utilizarea eficientă a surselor financiare alocate pentru domeniile cercetării și inovării din Republica Moldova.

Factorul determinant pentru dezvoltarea domeniului de cercetare este potențialul științific uman, ajuns la un număr critic (a se vedea rapoartele asupra stării științei din Republica Moldova, anii 2018–2019–2020). Una dintre concluziile audierilor publice ține de asigurarea și consolidarea organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, a capitalului științific, mai ales a institutelor de cercetare, bazate pe colaborarea eficientă dintre universități și institute de cercetare, fiind necesare modificări în bloc și în domeniul educației, prin revederea politicii ce ține de studiile la licență, masterat, doctorat și postdoctorat. Pentru readucerea în domeniul științei a specialiștilor plecați în alte instituții de stat sau private cu salarii corespunzătoare, atragerea tinerilor în cercetare, păstrarea nucleului existent astăzi, activitatea căruia în mare parte se bazează pe entuziasm, e nevoie de cooperare dintre toate instituțiile, dintre ministere, autoritatea publică, agenții, AȘM, mediul de afaceri ș.a.

Finanțarea nucleu în domeniul cercetării, o practică acumulată de mai multe state pe care am experimentat-o parțial și noi până la intrarea în vigoare a modificărilor la Codul cu privire la știință și inovare, precum

și altor documente de politici, ridică multe semne de întrebare legate inclusiv de politica în domeniu și strategia de finanțare, și anume: ce înseamnă finanțarea nucleu, planul de activitate aprobat de senat/consiliu științific, precum și procedura de raportare, sursa de finanțare și cine este finanțat (instituții, organizații, unități sau persoane), costurile estimative pentru salarizare, procurări, perioada de activitate (determinată în baza unui concurs sau nedeterminată) etc.

Întrebări sunt multe. Precum și propuneri, recomandări. Căutăm răspunsuri împreună. Cert este că pentru a asigura dezvoltarea științei și a școlilor științifice autohtone, carențele actualului Cod cu privire la știință și inovare urmează a fi înlăturate printr-un exercițiu comun al tuturor actanților la proces: Academia de Științe a Moldovei, ministerele fondatoare ale organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, institutele de cercetare și universitățile din republică, Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare ș.a. Pentru aceasta sunt necesare elaborarea și aprobarea unui concept unic pentru toate documentele de politici, ajustarea prevederilor legale la rigorile actuale ce țin de domeniile științei și inovării pentru a evita neconcordanțele și erorile de ordin legistic în documentele de politici în cercetare.

Un pas important în vederea dezvoltării cercetării din Republica Moldova este exercitarea corespunzătoare a atribuțiilor AȘM, în cazul dat, a evaluării calității rezultatelor științifice obținute. Audierile publice ale rapoartelor științifice privind implementarea proiectelor (cu toate avantajele care net prevalează asupra dezavantajelor și la înlăturarea cărora se lucrează continuu prin perfectarea Instrucțiunilor, modelelor și structurii de raportare), oferă societății, mediului de afaceri și celui educațional oportunitatea de a fi informați despre echipele de cercetători, proiectele științifice și rezultatele obținute într-o anumită perioadă de activitate, fiind un pas decisiv spre conștientizarea societății de necesitatea cercetărilor efectuate de oamenii de știință, aprecierea lor și implementarea rezultatelor cercetărilor în beneficiul dezvoltării durabile a societății. Iar proiectele de cercetare și inovare trebuie să fie orientate spre integrarea rezultatelor științifice și inovaționale din Republica Moldova în Spațiul European de Cercetare.

BIBLIOGRAFIE

1. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. [on-line] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110232&lang=ro (vizitat la 20.12.2021).
2. Pentru detalii suplimentare a se vedea: Cuciureanu Gh., Minciună V. Finanțarea științei în următoarea perioadă – cale de lichidare a cercetării organizate în republica Moldova?. În: Akademos, 2019, nr. 3, pp. 27-32.
3. Hotărâre pentru modificarea anexelor nr. 1 și nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr. 382/2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării. [on-line] <https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/HG%202672021%20%282%29.pdf> (vizitat la 05.12.2021).
4. Hotărâre nr. 382 din 01-08-2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării. [on-line] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115748&lang=ro (vizitat la 20.12.2021).
5. Raport asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2018. [on-line] https://old.asm.md/galerie/file/Raport_asupra_starii_stiintei_aprobat_ASM.pdf; Raport asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2019. [on-line] https://asm.md/sites/default/files/2020-07/Raport_asupra_starii_stiintei_2019_ASM_Guvern_07_07_2020.pdf; Raportul asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2019: concluzii și propuneri în perspectivă. În: Akademos, 2020, nr. 2, pp. 7-16; Raport asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2020. [on-line] https://asm.md/sites/default/files/2021-05/ASM_raport%20starea%20stiintei_2020_14%20mai%202021_site%20%281%29.pdf (vizitat la 05.12.2021).
6. Hotărârea Guvernului nr. 1081 din 08.11.2018 Cu privire la aprobarea Foii naționale de parcurs pentru integrarea Republicii Moldova în Spațiul european de cercetare pe anii 2019–2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. [on-line] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111352&lang=ro (vizitat la 01.12.2021).
7. Cojocaru I., Roșca Alfreda, Guzun M., Rusu A.. Menținerea și dezvoltarea infrastructurii publice de cercetare și inovare. În: Akademos, 2017, nr. 4, pp. 20-26.
8. Proiecte din cadrul programelor pentru tineri cercetători pentru anii 2017–2018. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=3&sp=0 (vizitat la 10.12.2021).
9. Proiecte din cadrul programelor pentru tineri cercetători pentru anii 2018–2019. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-pentru-tineri-cercetatori-pentru-anii-2018-2019> (vizitat la 10.12.2021).
10. Hotărâre nr. 382 din 01-08-2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare a proiectelor din domeniile cercetării și inovării. [on-line] <https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/HG%202672021%20%282%29.pdf> (vizitat la 10.12.2021).
11. Proiecte din cadrul programelor de stat pentru anii 2017–2018. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=1&sp=0 (vizitat la 10.12.2021).
12. A se vedea Lista persoanelor încadrate în proiecte. [on-line] <https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Lista%20persoane%20incadrate%20in%20proiecte-modif%20.pdf> (vizitat la 10.12.2021).
13. Audieri publice (2019). [on-line] <https://asm.md/rapoarte-de-activitate/audieri-publice-2019> (vizitat la 10.12.2021).
14. Proiecte de cercetare fundamentală și aplicativă (instituționale) pentru anii 2015–2018, 16.02 și 50.07 prioritatea Materiale, tehnologii și produse inovative. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=2&sp=1 (vizitat la 10.12.2021).
15. Proiecte de cercetare fundamentală și aplicativă (instituționale) pentru anii 2015–2018, prioritatea 16.04 și 80.07 Sănătate și biomedicină. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=2&sp=3 (vizitat la 10.12.2021).
16. Proiecte de cercetare fundamentală și aplicativă (instituționale) pentru anii 2015–2018, prioritatea 16.05 și 51.07 Biotehnologii. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=2&sp=4 (vizitat la 10.12.2021).
17. Proiecte de cercetare fundamentală și aplicativă (instituționale) pentru anii 2015–2018, prioritatea 16.03 și 58.07 Eficiența energetică și valorificarea surselor regenerabile de energie, https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=2&sp=2 (vizitat 10.12.2021).
18. Proiecte de cercetare fundamentală și aplicativă (instituționale) pentru anii 2015–2018, prioritatea 16.06 și 08.07 Patrimoniul național și dezvoltare a societății. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=2&sp=5 (vizitat la 10.12.2021).
19. Raportul asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2020: politici, impedimente, recomandări de perspectivă. În: Akademos, 2021, nr. 2, pp. 14-27; Raport asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2020. [on-line] https://asm.md/sites/default/files/2021-05/ASM_raport%20starea%20stiintei_2020_14%20mai%202021_site%20%281%29.pdf (vizitat la 10.12.2021).
20. Proiecte de dezvoltare a infrastructurii de inovare. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=5&sp=0; [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=6&sp=0 (vizitat la 10.12.2021).
21. Proiecte din cadrul programelor bilaterale și multilaterale. Proiecte din cadrul programului de colaborare multilaterală „Water works 2014 JPI ERA - NET Cofund”. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=4&sp=7 (vizitat la 10.12.2021).
22. Proiecte din cadrul programelor bilaterale și multilaterale. Inițiative comune de cercetare-dezvoltare STCU, 2017–2019. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=4&sp=8 (vizitat la 10.12.2021).
23. Proiecte din cadrul programelor bilaterale și multilaterale. Programul BMBF Danube Regional Call pentru anii 2017–2019. [on-line] https://old.asm.md/?go=audieri_publice&n=4&sp=9 (vizitat la 10.12.2021).
24. IDSI TV: transmisiuni online ale evenimentelor culturale, științifice, educaționale etc. [on-line] <https://idsi.md/tv> (vizitat la 10.12.2021).

25. Instrucțiune cu privire la audierea publică a rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare. [on-line] https://asm.md/sites/default/files/2020-03/INSTRUCTIUNE_AP-2019.pdf (vizitat la 10.12.2021).
26. Audieri Publice 2020. [on-line] <https://asm.md/audieri-publice-2020> (vizitat la 05.12.2021).
27. Condraticova Liliana. Raportul privind activitatea Academiei de Științe a Moldovei în anul 2020. În: *AKADEMOS*, 2021, nr. 2, pp. 28-36.
28. Proiecte de cercetare fundamentală și aplicativă (instituționale) finalizate în anul 2019. [on-line] <https://asm.md/proiecte-de-cercetare-fundamentala-si-aplicativa-instituționale-finalizate-anul-2019> (vizitat la 05.12.2021).
29. Proiecte audiate în cadrul Secției Științe Exacte și Inginerești. [on-line] <https://asm.md/proiecte-audiate-cadrul-sectiei-stiinte-exacte-si-ingineresti> (vizitat la 05.12.2021).
30. Proiecte audiate în cadrul SȘV biologie, mediu și agricultură. [on-line] <https://asm.md/proiecte-audiate-cadrul-ssv-biologie-mediu-si-agricultura>; Proiecte audiate în cadrul SȘV – științe medicale. [on-line] <https://asm.md/proiecte-audiate-cadrul-ssv-medicale>; Graficul audierilor publice Secția științe sociale, economice, umanistice și arte. [on-line] <https://asm.md/sites/default/files/2020-02/Grafic%20SSEUA-3.pdf> (vizitat la 05.12.2021).
31. Proiecte din cadrul programelor de stat pentru anii 2018–2019. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-de-stat-pentru-anii-2018-2019> (vizitat la 05.12.2021).
32. Proiecte din cadrul programelor pentru tineri cercetători pentru anii 2018–2019. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-pentru-tineri-cercetatori-pentru-anii-2018-2019> (vizitat la 05.12.2021).
33. Proiecte din cadrul programelor bilaterale și multilaterale. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-bilaterale-si-multilaterale> (vizitat la 05.12.2021).
34. Proiecte de Inovare și Transfer tehnologic. [on-line] <https://asm.md/proiecte-de-inovare-si-transfer-tehnologic> (vizitat la 05.12.2021).
35. Raportarea anuală a proiectelor din domeniile cercetării și inovării. [on-line] <https://ancd.gov.md/ro/content/anun%C8%9B-raportarea-anual%C4%83-proiectelor-din-domeniile-cercet%C4%83rii-%C8%99i-inov%C4%83rii> (vizitat la 05.12.2021).
36. Proiecte din cadrul programelor de stat pentru anii 2020–2023, anul întâi. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-de-stat-pentru-anii-2020-2023-anul-intai> (vizitat la 05.12.2021).
37. Audieri publice 2021. [on-line] <https://asm.md/audieri-publice-2021> (vizitat la 05.12.2021).
38. Proiecte din cadrul programelor bi- și multilaterale 2021. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-bi-si-multilaterale-2021> (vizitat la 05.12.2021).
39. Proiecte de Inovare și Transfer tehnologic 2021. [on-line] <https://asm.md/proiecte-de-inovare-si-transfer-tehnologic-2021> (vizitat la 05.12.2021).
40. Ursachi V. La Academia de Științe a Moldovei au avut loc audieri publice ale proiectelor de inovare și transfer tehnologic. [on-line] <https://asm.md/la-academia-de-stiinte-moldovei-au-avut-loc-audieri-publice-ale-proiectelor-de-inovare-si-transfer> (vizitat la 05.12.2021).
41. Lista ofertelor de soluții de cercetare-inovare privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19. [on-line] <https://asm.md/lista-ofertelor-de-solutii-de-cercetare-inovare-privind-combaterea-si-atenuarea-impactului> (vizitat la 03.12.2021).
42. Condraticova Liliana. La Academia de Științe au avut loc audierile publice ale proiectelor privind combaterea și atenuarea impactului pandemiei COVID-19. [on-line] <https://asm.md/la-academia-de-stiinte-au-avut-loc-audierile-publice-ale-proiectelor-privind-combaterea-si> (vizitat la 03.12.2021).
43. Organizații din sfera cercetării-inovării. [on-line] <https://asm.md/organizatii-din-sfera-cercetarii-inovarii> (vizitat 03.12.2021).
44. Proiecte din cadrul programelor de stat 2021. [on-line] <https://asm.md/proiecte-din-cadrul-programelor-de-stat-2021> (vizitat la 03.12.2021).
45. Instrucțiunea privind raportarea implementării proiectelor din cadrul programului de stat în anul 2021. [on-line] <https://ancd.gov.md/ro/content/instruc%C8%9Biunea-privindraportarea-implement%C4%83rii-proiectelor-din-cadrul-programului-de-stat-%C3%AEn>; ANCD: Instrucțiunea privind raportarea implementării proiectelor din cadrul programului de stat în anul 2021. [on-line] <https://asm.md/ancd-instructiuneaprivind-raportarea-implementarii-proiectelor-din-cadrul-programului-de-stat-anul> (vizitat la 03.12.2021).
46. Graficul audierilor publice din 29.11.2021–10.12.2021 ale rapoartelor științifice privind implementarea proiectelor (etapa anului 2021) finanțate de la bugetul de stat. [on-line] https://asm.md/sites/default/files/2021-11/Orarul%20audierilor%20publice%202021%20_29%20%20noiembrie-1%20decembrie_site.pdf (vizitat la 03.12.2021).
47. Prioritatea I: Sănătate. [on-line] <https://asm.md/prioritatea-i-sanatate> (vizitat la 03.12.2021).
48. Prioritatea II: Agricultură durabilă, securitate alimentară și siguranța alimentelor. [on-line] <https://asm.md/prioritatea-ii-agricultura-durabila-securitate-alimentara-si-siguranta-alimentelor>; Prioritatea III: Mediu și schimbări climatice. [on-line] <https://asm.md/prioritatea-iii-mediu-si-schimbari-climatice> (vizitat la 03.12.2021).
49. Prioritatea IV: Provocări societale. [on-line] <https://asm.md/prioritatea-iv-provocari-societale> (vizitat la 03.12.2021).
50. Prioritatea V: Competitivitate economică și tehnologii inovative. [on-line] <https://asm.md/prioritatea-v-competitivitate-economica-si-tehnologii-inovative> (vizitat la 03.12.2021).
51. Peer Review of the Moldovan Research and Innovation System. [on-line] <https://ec.europa.eu/research-and-innovation/en/statistics/policy-support-facility/peer-review-moldovan-research-and-innovation-system> (vizitat la 10.09.2021).